

Jeg om Dagen gik derop, for en Bog at laane, Gik en Smule deromkring, og kom til at daane ...

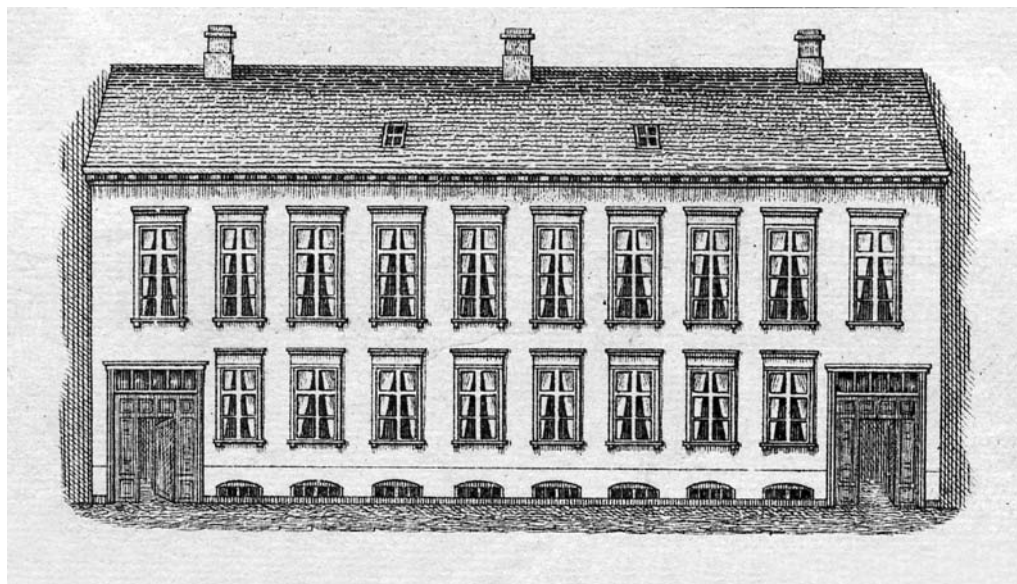
“Det tyske Conversationslexicon Der Gegenwart findes hverken paa Militair Bibliotheket, i Læseforeningen eller hos Hempel, Milo har det til Salg; men ikke til Udlaan eller Leie, jeg var der selv forleden”, skrev Henriette Hanck til sin digterven, H.C. Andersen, i et brev fra bopælen i Overgade i Odense søndag den 6. maj 1838. Årsagen til denne higen efter konversationsleksikonet lå i digtervennens omtale af det i et muntert brev dateret to uger før. Han var nemlig blevet optaget i det tyske *Conversationslexikon der Gegenwart*, der udkom i Leipzig i fire bind fra 1838-41. Omtalen af den danske digter i det tyske leksikon – i det væsentlige et referat af den franske Xavier Marmiers Andersen-essay, “La vie d’un poète”, i *Revue de Paris* året forinden – var forrygende, og H.C. Andersen var gevaldig stolt over i opslagsværket at sidde til højborgs med andre prominente personer. *Aal – Andersen* var titlen på det første hæfte, og digteren var ikke sen til at se det symbolske og komikken i denne nydelse: “Det saae komisk ud i Avisen igaar og idag der stod: *Aal til Andersen*; det vil sige i det nu udkomne “Conversations Lexikon der Gegenwart“, som Brockhaus i Leipzig ud-

giver, begynder første Hefte med Nordmanden Aal og ender med mig.”

Det er nu ikke hensigten med det bragte citat at dvæle ved den manifeste berømmelse, som den kun 33-årige danske digter nød i ind- og udland i 1838. Årsagen til, at citatet er bragt, er at give eksemplet på, hvorledes Henriette Hanck, der gerne ville læse biografien over sin ven, turde formode – i Odense i maj 1838 – at det nys udkomne første hæfte til det tyske konversationsleksikon måtte forefindes i byen.

Nu skulle man tro, at Henriette Hanck i sit brev giver udtryk for en prioritet i sin søgen: Først og fremmest at efterspørge leksikonet på militærbiblioteket – eller – som det rettelig hed – det *Fyenske Militaire Bibliothek*, dernæst forsøge *Fyns Stifts Læseforening* og sluttelig avisudgiver og boghandler Søren Hempel samt bogtrykker og – handler Johan Milo. Denne havde ganske vist det efterspurgt – men ikke til lån eller leje. Skønt det godt kunne være tilfældet, forholder det sig nu ikke sådan: Henriette Hancks opremsning beskriver faktisk en gåtur i det gamle Odense. H.C. Andersens veninde var vanfør og havde ikke de store

“Odense Klub”. Således så bygningen i Overgade nr. 10 ud i 1840, hvor det “Fyenske Militaire Bibliothek” havde til huse.
Odense Bys Museer/
H.C. Andersens Hus

kræfter at byde på. Lad os derfor følge den gode veninde på hendes lille odysse: Henriette Hanck boede i Overgade nr. 18 hos sine forældre. Uden for gadedøren kunne hun måske have nikket til hvedebrødsbager Pedersen, der boede overfor mod Skjolden, hvorefter hun har taget retning mod bymidten, og få skridt efter i denne retning er hun standset op ved Overgade nr. 10 – en bygning, som desværre led sin bitre skæbne ved gadegennembruddet o. 1970, da Thomas B. Thriges Gade blev etableret. Her havde fordum *Odense Klub* til huse, og til denne klub, hvis medlemmer fortrinsvis var embedsmænd eller adelige, havde det fine *Fyenske Militaire Bibliothek* efter en omflakkende tilværelse fået tilstået

lokaler til sin bogbestand. Her havde de dog ikke det ønskede leksikon, og med uforrettet sag har den ivrige veninde fortsat sin vandring, indtil hun nåede til Vestergade nr. 12. I dag er denne bygning og naboejendommene forsvundet fra gadebilledet opslugt af bolighuset *Bahne*. Vestergade nr. 12 husede i en treværelses lejlighed i stuen *Fyens Stifts Læseforening*, en forening, som var blevet stiftet samme år den 30. januar og netop måneden forud i april havde åbnet dørene for sine medlemmer. I bestyrelsen for foreningen sad oven i købet Henriettes far, adjunkt J.H.T. Hanck – denne kunsterisk begavede mand, fra hvem vi har så mange akvareller af Odense By og omegn, heriblandt den første gengivelse af H.C.

Andersens barndomshjem i Munkemøllestræde. Men også herfra måtte Andersens veninde gå nedslået bort. Dog blot et stenkast derfra – i ejendommen Vestergade nr. 25-27 – havde kancelliråd Hempel sin boglade, lejebibliotek og avisvirksomhed – en virksomhed, som barsk truede Henriettes morfars virksomhed. Henriettes morfar, Christian Iversen, havde skabt og i mange år drevet *Fyens Avertissements Tidende* i skarp konkurrence med Hempels avis, og efter morfaderens død i 1827 havde hustruen Kirstine Marie stået ved roret. Nu var hun også i det forgangne år død, men avisen levede videre og kunne senere, som i et sidste suk, berette om H.C. Andersens hæder ved æresborgerskabsfestlighederne i Odense i 1867, inden pressen endeligt sattes i bero 1868. Hempels ejendom er den, der ligger rundt om hjørnet Vestergade/Jernbanegade, hvor *Fyens Siftstidende* – som den hempelske avis kom til at hedde – i menneskealdre havde til huse. Heller ikke her kunne man byde på *Conversationslexikon der Gegenwart*, og Henriette Hanck fortsatte nu et stykke hen ad Vestergade til ejendommen nr. 43, hvor bogtrykker og boghandler Johan Milo havde sin ejendom og lejebibliotek. I dag huser bygningen skråt over for enden af Klaregade *Merlin*. Milo havde som sagt leksikonets første hæfte, men kun til salg, og man kan næppe fortænke Henriette Hanck i ikke at købe hæftet. At erhverve de første ark af et omfangsrigt værk alene – uden at abonnere på de næstfølgende

“*Fyens Stifts Læseforening*”. Tegningen viser udsigten fra Lille Gråbrødrestæde mod Vestergade. Til venstre for porten i Vestergade nr. 12 lå læseforeningens tre værelser. Bemærk bindingsværkshegnet til højre i Gråbrødrestæde. Bag hegnet lå Hempels have. Odense Bys Museer/
H.C. Andersens Hus

mange – kunne næppe være lukrativt. Slukøret og afkræftet måtte den stakkels kvinde vende om. Hun fandt hverken kræfter til eller det umagen værd at opsøge *Fyens Stifts Bibliothek*, der med sine godt 16.000 bind lå i gymnasiebygningen, den kønne okkergule bygning, der forbinder Skt. Knuds Kirke med klostret. Det måtte være omsonst i den forstand, at biblioteket som sin fornemste opgave fandt erhvervelsen af værker udi det teologiske. Men lad os følges med Henriette Hanck på vejen hjem til Overgade, for

Den milo'ske boghandel i Vestergade nr. 43. Fotografi fra o. 1865. Odense Bys Museer

“Odense Adelige
Jomfrukloster”. Tegning af
H.C. Andersen, uden år. Det
smukke jomfrukloster husede
Karen Brahes dyrebare biblio-
tek. Odense Bys
Museer/H.C. Andersens Hus

det er nemlig også derhen, vores tanker skal
glejdes – nemlig til det *Fyenske Militaire
Bibliothek*. Forinden må vi dog danne os et
billede af Odenses biblioteker i 1838.

Først og fremmest må vi kaste et blik på det
kostbare *Karen Brahes Bibliotek*. Dette bib-
liotek havde til huse på Det Adelige Jom-
frukloster. Grundstammen i biblioteket be-
stod af Anne Gøyes (1609-81) bibliotek.

Karen Brahe (1657-1736), der også havde
skabt sig en fornem bogsamling, var Anne
Gøyes broderdatters barn, og hun arvede
biblioteket med det formål at bevare det
samlet for eftertiden. Det forstås, at dette
bibliotek med sine 2.153 bind hørte til og
stadig hører til en af Danmarks sande bog-
skatte, idet det på nær én donation af nyere
dato, nemlig Ingemanns *Valdemar Seir*
[1826], i det store hele bestod af gamle,
sjældne og kostbare bogværker og manu-
skripter fra før 1736 – størsteparten teolo-
giske bogværker, men derudover historiske,
juridiske, økonomiske, æstetiske og natur-
videnskabelige bøger. I 1838 var dette vær-
difulde bibliotek i slem forfatning; det var
en ruin og af den melankolske professor
E.Chr. Werlauff – overbibliotekar ved *Det
Kongelige Bibliotek* – betragtet som “tabt for
de danske Bogelskere.” I sagens natur var
Karen Brahes Bibliotek i 1838 ikke almin-
deligt tilgængeligt.¹

Næppe så kostbart som Brahes bibliotek,
ikke desto mindre umådeligt rigt og sjæl-
dent, var og er *Odense Katedralskoles Biblio-
tek* – et af de fornemste skolebiblioteker i
Danmark, der i 1802 blev grundlagt gen-
nem sammenlægningen af bibliotekerne til
byens gamle latinskole og gymnasium. Bib-
lioteket befandt sig i 1838 i gymnasie-
bygningens stueetage og bestod af o. 9.000
bind, blandt disse en uhyre fornem samling
af græsk og latinsk litteratur, en fremra-
gende samling indenfor teologi, orientali-

stik, historie og litteraturhistorie foruden en betragtelig samling naturvidenskabelige, filosofiske og pædagogiske værker. Biblioteket havde imidlertid i knap en snes år forsømt at erhverve skønlitteratur og fandt i lang tid kun sin anvendelse om sommeren, da bøgerne led under fugt og kulde om vinteren og derfor ikke var egnet til udlån. To år forinden havde bibliotekssalen dog fået tilstået en kakkellovn til gavn for bøgernes tilstand, og biblioteket kunne nu benyttes året rundt hver tirsdag og lørdag. Alligevel var katedralsskolens bibliotek et lukket og privat bibliotek alene til brug for skolens lærere, hæderlige videnskabsmænd inden for provinsen samt disciplene, skønt kun et fåtal af bøgerne var tilgængeligt for disse.²

Tilgængeligt derimod og righoldigst var *Fyens Stiftsbibliotek*, der i 1838 havde til huse i gymnasiebygningens øverste etage. Tilstedeværelsen af dette bibliotek kunne man takke biskop Frederik Plum og stiftsprovst Tetens for. Det skal i forbifarten nævnes, at det var hos biskop Plum, at den kun 14-årige H.C. Andersen lavede en to timer lang aftenunderholdning den 2. september 1819, blot to dage før afrejsen til København, og at bispens unge gæst, Ottilie Christensen, i sin dagbog noterede om skomagersonnens optræden: "... denne Overraskelse var mig meget angenehm." Stiftsprovst Tetens var den lidt humørforladte person, der underviste og førte skomagersonnen til konfirmation. I januar

1813 tog bisp og stiftsprovst initiativ til at skabe et bibliotek med det formål "at vedligeholde Videnskabeligheds Aand og forøge Massen af Kundskaber hos enhver i Provindsen, som elsker Videnskab."³ Biblioteket var nu ikke tiltænkt alle, men blev oprettet først og fremmest som gejstlighedens bibliotek til fremme for deres beskæftigelse og videnskab. Bogbestanden, som beroede på store private donationer i form af privatbiblioteker – Plum selv skænkede biblioteket ca. 2.500 bind – og penge til indkøb af bøger, afspejlede i det store hele også dette forsæt. I 1838 talte bogbestanden o. 19.000 bind, og adgangen til biblioteket blev tilstået hver tirsdag og fredag fra kl. 15–16. Sammesteds befandt sig *Borgerbiblioteket*, der var blevet oprettet i vinteren 1835–36. Dette bibliotek, der fortrinsvis bestod af religiøse, moralske og naturtekniske bøger, havde lokalefællesskab med Stiftsbiblioteket, hvis bibliotekar oven i købet havde den "Godhed at overtage Besørgelsen af Udlaanet"⁴ fra dets lille og knap så betydelige bogsamling.

Henført i disse tanker står vi nu atter i Overgade ved huset nr. 10, hvor *Odense Klub* holdt til, og hvor *Det Fyenske Militaire Bibliothek* havde sine lokaler. Det var en af de fire store fynske filologer – Carl Christian Rafn (1795–1864) – der var arkitekten bag dette bibliotek. Dette begavede menneske dimmitteredes fra Odense Katedralskole i 1814 til Universitetet, hvor han efter blot halvandet års studier tog sin juridiske embedseksamen

Bogsalen til
"Fyens Stiftsbibliothek"
i Gymnasiebygningen
efter rømningen.
Fotografi fra 1966. Odense
Bys Museer

tillige med en officerseksamen. Som ung cand.jur. og officer ved de fynske lette dragoner begejstredes han ved tanken om at etablere et bibliotek for officererne ved militæret på Fyn. Ideen om dette bibliotek var dannet under indtrykkene af Napoleonskrigene. Napoleon havde i rigt mål demonstreret, at den militære gennemslagskraft ikke alene beroede på fysisk styrke og våbenpondus, men i høj grad afhang af åndelig snilde. Rafn mente med rette, at officererne gennem studiet af militærhistorie og anden opbyggelig lektüre ville udvikle deres indsigt og dermed øge deres kunnen til gavn for landet og kro-

nen. Ikke alene viede han militærbiblioteket sin debut, *Blik paa Krigsvæsenets Forfatning under Knud den Store, samt hans Rigers derpaa grundede Tilvæxt i Udstrækning og Vælde* [1818], C.C. Rafn skænkede også biblioteket godt 2.500 bøger og kort, og gennem ivrig foretagsomhed vandt han tilhængere for sit projekt. Fornemme donationer i form af bøger og penge – selv kongen, Frederik VI, bidrog rundhåndet – tilflød biblioteket, som stiftedes ved kongelig resolution den 1. februar 1818. Samtidig med stiftelsen af militærbiblioteket oprettedes også et til biblioteket forbundet læseselskab, der mod et årligt

kontingent fik adgang til bibliotekets læsesal med “almeennyttige Journaler og offentlige Blade” samt ret til at låne nyanskaffede skrifter såsom enhver anden bog, biblioteket var i besiddelse af. I 1838 rummede militærbiblioteket godt 8.500 bøger, hvoraf en god del – en ottendedel – var belletristisk – eller, som man siger i dag, skønlitterær litteratur. Læseselskabet talte ca. 40 medlemmer. I overlærer ved katedralskolen Chr. H. Kalkars højstemte redegørelse, *Efterretninger om Odense Bys Bibliotheker*, fra 1836 forklarer han, at militærbibliotekets successive forøgelse var bevirket “ved de Bøger, Kaarter m.m. som efterhaanden ere skiænkede deels af Hs. Majestæt Kongen, deels ved Bibliothekets mangeaarige, for al Art af Videnskab og Kunst sig levende interesserede, med en rig Indsigt begavede og fornemmelig denne Stiftelse elskende, Directeur, *Oberst v. Høegh Guldbergs* Virksomhed ...”⁵, og vores opmærksomhed må rettes mod denne hædermand, der netop på denne tid var flyttet fra Odense til Næstved, da han i 1834 var blevet forsat til de sjællandske lansenerer.

Christian Høegh-Guldberg var søn af den navnkundige Ove Høegh-Guldberg, der gennem grundige teologiske og historiske studier havde skabt sig et solidt ry som lærd forfatter og via denne position havde opnået pladsen som læremester for den unge arveprins Frederik – den senere Frederik VI. Via sin position som rådgiver for enkedronning Juliane Marie og arveprinsen deltog

General Christian Høegh-Guldberg og hustru. Fotografi o. 1860. Odense Bys Museer/H.C. Andersens Hus

han ivrigt i komplottet mod Struensee og trådte på denne måde frem på den politiske scene i Danmark, hvor han nød den tvivlsomme ære at være landets statsminister i otte dage, fra den 6. april 1784 til regeringsforandringen den 14. april samme år. Inden sit fald havde han dog formået, ved en kurios indstilling til Christian VII, at få sin femårige søn Christian udnævnt til sekondløjtnant à la suite i Livgarden til hest. “À la suite” betyder i militærsproget “uden for tiden at gøre tjeneste”, hvilket jo i denne sammenhæng lader sig forstå. Ikke desto mindre var det den militære karriere, Christian Høegh-Guldberg udmærkede sig indenfor. 1790 var han premierløjtnant ved det jyske dragonregiment, hvor han med taperhed som major skabte sig ry under træfninger i Napoleonskrigene. Efter helt modig indsats i slaget ved Gudow 1813 blev han forsat til de fynske lette dragoner og udmærkede sig her ved Sehested. I 1816 opnåede han rang af oberstløjtnant, ti år efter oberst, og i 1831 regiments-

*Wilhelm Bendz' ufuldendte
maleri af Odense Fattiggård,
1831. Den Hirschsprungske
Samling*

chef. Karrieren afsluttede han under Frederik VII som generalløjtnant og kommanderende general i Nørrejylland og Fyn. Det var nu ikke alene inden for det militære, at

Høegh-Guldberg havde sin force. Gennem sin opvækst i faderens hjem havde han tillige med sine brødre, Frederik og Julius, fået en solid dannelse inden for videnskaberne og de

skønne kunster, og denne opdragelse satte sig spor. Storebroderen Frederik vandt sig et digterry. Et omfangsrigt og næsten glemmt forfatterskab inden for "sentimentalismen" og stor oversættelsesvirksomhed skjuler sig bag dette navn, ligesom han med iver gennem bøger om det danske sprog og pædagogiske skrifter for almuen kæmpede for danskheden – han bestred i øvrigt som den første det danske lektorat ved Kiels Universitet. Lillebroderen Christian Høegh-Guldbergs dannelse og veneration for humaniora gjorde ham selvskreven til posten som direktør for *Det Fyenske Militaire Bibliothek*.

Betragter man Wilhelm Bendz' ufuldendte maleri af Odense Fattiggård, der lå skråt overfor Henriette Hancks hjem på hjørnet af Overgade og Påskestræde, kunne den fornemme militærperson, for hvem den fattige gamle mand bukker med hatten i hånden, ganske givet være Christian Høegh-Guldberg i selskab med sin hustru Anna Dorothea von Munthe af Morgenstjerne. Her passerede den gode oberst nemlig daglig, idet han havde sin bopæl lidt længere nede ad vejen i Nedergade nr. 25, i et nu for længst nedrevet hus. Henriette Hanck kendte ham og i særdeleshed H.C. Andersen. Christian Høegh-Guldberg havde nemlig ledet det regiment, som eventyrdigterens far, friskomager Andersen, havde været indrulleret i. I de erindringer, som H.C. Andersen nedskrev, kort efter Bendz havde påbegyndt sit maleri, lyder det: "En Aften blev jeg hentet til

Biskop Plums. Her var Oberst Guldberg, han blev forbauset over mig, fandt noget Ualmindeligt hos mig, sagde jeg skulde komme til ham. Alle gjorde de af mig, og jeg følte mig saa lykkelig". Mødet med oberstløjtnant Høegh-Guldberg fik følger. I Andersens erindringer lyder det videre: "Siden kom jeg Prinds Christian nærmere. Guldberg talte om mig, og han fik Lyst at see mig; jeg skulde der op en Dag, "dersom Prindsen spørger hvad du har Lyst til, " hvidskede man mig, " da siig, du vil gjerne studere!" – Jeg kom derop, spillede nogle Scener af Holberg for ham, sang noget jeg improviserede og da han spurgte mig om min Lyst for Scenen, tilstod jeg det ganske aabenhjertigt, men sagde, at Folk heller vilde have jeg skulde sige, jeg vilde studere. Prindsen, fandt ellers ingen af disse Ting passende, men raadede mig, *som et fattig Barn*, heller at lære en smuk Profession, f. Ex. Dreier – men det havde jeg ingen Lyst til. "Bestemmer De Dem dertil, da siig mig det, jeg skal da tænke paa Dem!" – Jeg var slet ikke fornøiet dermed, har siden ikke talt med ham. Han har derimod ofte talt om mig hos Kolbjørnsens, og nu i Sommer (1832) da han saae Hospitalet, forlangt at see min gamle Moder, og sagt til hende: "*De har megen Ære af Deres Søn!*"" hvilket naturligvis frydede hende ind i Sjælen, især da hendes Omgivning hørte derpaa. –"

Christian Høegh-Guldberg var i sandhed H.C. Andersens allervigtigste velgører. Han fattede som den første interesse for den

Nedergade nr. 25. Christian Høegh-Guldbergs hus set fra haven. Gouache af Chr. Høegh-Guldberg fra før 1835. Originalen i privateje. Odense Bys Museer/ H.C. Andersens Hus

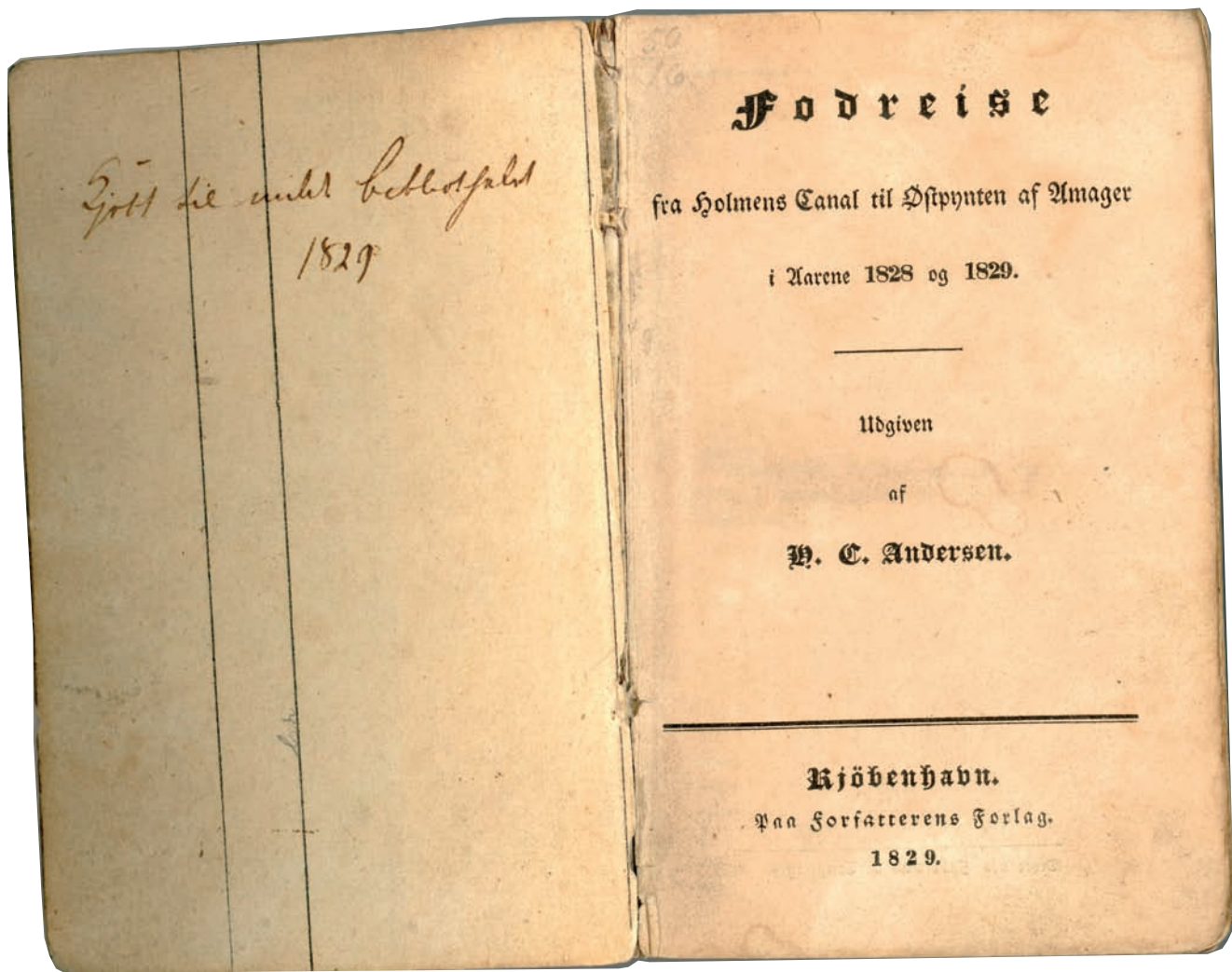
faderløse skomagerdreng, så det ulmende geni i knægten og var fuldstændig overbevist om hans usædvanlige evner. Da Andersen gjorde sine rejseplaner i 1819 og som en sidste bagage skulle søge anbefalingsbreve, måtte han ty til avisudgiver Iversen, fordi Høegh-Guldberg var bortrejst. Hos ham kunne han måske have modtaget nogle mere nyttige introduktionsbreve. Høegh-Guldberg havde dog allerede i forvejen skrevet til teaterchefen ved *Det Kongelige Teater*, Holstein, og anbefalet sin unge ven, ligesom han havde adviseret sin broder i København, den tjenstvillige poet og sproglærer Frederik, om skomagersonnens komme. Således kunne oberstløjtnanten i Odense fortsætte sit virke for sin unge protegé i København. På *Det Kongelige Bibliotek* i Kø-

benhavn ligger en mængde breve fra oberst Christian Høegh-Guldberg til H.C. Andersen, hvoraf de fleste stammer fra digterens skoletid og begyndende digterår. De er særdeles interessante, da de er vidnesbyrd om Høegh-Guldbergs stærke kærlighed til Andersen og hans urokkelige tillid til dennes geni: "De kalder mig altid Deres faderlige Ven, og deri gør De Ret; thi min Søn elsker jeg ikke høiere end Dem, min Andersen!", lyder det i et brev fra december 1831. Brevene afslører tillige, at den unge Andersen sendte Guldberg digte samt bulletiner om, hvorledes det stod til med skolesagerne, og den deltagende velynder kvitterede med ros og formaninger: "Paa mine egne og Familiens Vegne takker jeg Dem ret meget for alt det tilsendte synderligen for Deres vakre

lille Digt til os; det fordi det er kommen fra Hjerte og er givet til Hjerte. Prologen har det fornøiet os meget at læse, den er smuk, og har mangt et lyst Blik der vist nok, naar Deres Aand classisk uddannes ved hiin Hedenolds uudtømmelige hellige Kilder skal ... vorde Lysere ... Ak, arbeid her kraftigere, modstaa Fristelsen til alt Leilighedsversemageri ...”, lyder det i et brev af den 16. april 1823 til den 18-årige discipel. I en fødselsdagshilsen 1827 – kort før Andersens brud med Meisling – lyder det fra Guldberg: “ja min A! gaae saaledes krafftfuldt fremad, og aldrig aldrig svagt tilbage, husk, at hvor sygelig Klynken er et Skridt tilbage, at det er i denne Henseende *De* skal fremad, netop *De!* Men *De* vil det, jeg veed det, jeg har seet og kjendt *Dem* som den ufordærvede Yndling, elskende *Sandhed*, og den vil blive Deres ledende Stjerne! Guds Fred over Deres 2den April!” Christian Høegh-Guldbergs styrkende breve har givetvis dulmet den fortvivlede skoledrengs sorg; de digte, han sendte, blev rost og beundret, men samtidig blev han opfordret til at tøjle sin rimedjævel og bruge alle sine kræfter på uddannelsen: “... gid dette Raad maatte lede til Deres Hjerte og Aand. Ikke sandt, paa Halvveien vil *De* ei blive staaende? enten Noget eller Intet, kun en Bold for ethvert endog det usleste Vindpust. Thi Kraft, Kraft, unge *Ven!* da vil og den Evige lede *Dem* til Deres Mand!” Da H.C. Andersen havde overstået sin Artium, tillod den gamle ven sig at give udtryk for sin sande begejstring for protegéens talent, skønt endnu en

formaning uvægerligt måtte falde: “Hvad jeg har læst af *Fodreisen*, har særdeles interesseret mig. Den er, saa synes det mig, humoristisk, vittig og hvad den bør være; den har, kort sagt, ret meget glædet mig. Kort, min *Andersen*, vær *Dem* selv altid tro – id est: Had Feil, men ei *Personer!* Lad det paa den satiriske Bane, *De* nu er traadt ind i, blive Deres Valgsprog! Og endnu en Bøn af Deres gamle *Ven:* Forsøm ei Deres Studier! Inderligt, ja saare inderligt beder jeg *Dem* derom i een af *Aarets* sidste Dage.” Brevet blev skrevet den 28. december 1828, altså fem dage før digteren gjorde sin debut under eget navn. Christian Høegh-Guldberg, der begejstret havde fulgt og støttet den unge Andersen fra den fattige tilværelse i Odense, gennem teaterårene i København og uddannelses-tiden, så nu sin “ufordærvede Yndling” sætte blomst som ung, lovende forfatter, og interessant nok lyder det videre i brevet: “Jeg beder *Dem* derfor sende mig tre Exemplarer [af *Fodreise*], et til mig og to til Militairbibliotheket, paa Tryk-papir.”⁶ I kraft af sin post som direktør for det *Fyenske Militaire Bibliothek* sørgede obersten for, at yndlingens bøger blev repræsenteret i biblioteket.

I årene efter den 2. verdenskrig blev det fynske militærbibliotek gradvist afviklet, og størsteparten – nemlig de militærrelevante bøger – tilflød det imponerende *Kongelige Garnisonsbibliotek* i København. Resterne af det fordum så rige militærbibliotek forblev i Odense på kasernens officersstue, og mange

Fodreise, 1829. Eksemplaret fra "Fyens Militaire Bibliothek". På indersiden af bogens papbind står der anført med blæk: "Kjøbt til milit. Bibliotheket 1829". Bogen måtte H.C. Andersen selv finansiere udgivelsen af, da ingen bogforlegger turde udgive den. Andersen havde i øvrigt på det tidspunkt afslagt faneed og var indtrådt i Kongens Livkorps i København, hvor han året efter – som 25-årig – blev underofficer.

Odense Bys Museer/H.C. Andersens Hus

bind har siden lidt en broget skæbne via almindelig kassation. I foråret 2006 modtog museet imidlertid en henvendelse fra *Totalforsvarsregion Fyn, Syd og Sønderjylland*, der, som en sidste salut inden oberst Jelstrup efter 40 års tjeneste i det danske forsvar gik på pension, meddelte, at man i denne anledning agtede at overdrage 29 bøger fra militærbiblioteket til *Odense Bys Museer*. Bøgerne var trods uhyre mange års brug og slitage i meget god kondition og lå fint, men undseligt placeret i en simpel papkasse. Stor var overraskelsen derfor, da det viste sig, at alle bøgerne var af H.C. Andersen, og at alle på nær én var førsteudgaver. De kostbare bøger var i samtidig kartonindbinding, i blåt omslag forsynet med militærbibliotekets stempel og med placeringsnummer. Størst indtryk gjorde det dog nok, da den første bog blev taget op. For det var netop debuten *Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager i Aarene 1828 og 1829* udgivet den 2. januar 1829 af H.C. Andersen på forfatterens eget forlag. Det var netop selv samme sjældne bog, som H.C. Andersen efter anmodning sendte sin velgører i vinteren 1828/29. De mange bøger, den store repræsentation i militærbiblioteket af H.C. Andersens værker – dækkende over hver niche i forfattereskabet – havde således deres årsag i den kærlighed til Andersen og til militærbiblioteket, som den agtværdige oberst Høegh-Guldberg, hvem Kalmar i 1836 lovpriste så højt, nærede.

En mere storslået gave kan man næppe forestille sig! Det er ikke alene de mange værdifulde førsteudgaver og deres kvalitet, der giver militærbibliotekets Andersen-samling værdi, men i særdeleshed også den omstændighed, at bøgerne har været en del af C.C. Rafns *Fyenske Militaire Bibliothek*. Den storslåede donation rummer derfor ikke blot en historie om H.C. Andersen men tillige en del af Odense Bys militær- og bibliotekshistorie. Mange danske “Jenser” har haft fornøjelse af at læse i disse bøger – og måske var en af dem sågar Carl Nielsen.⁷ Derfor var det en stor glæde for Odense Bys Museer at indlemme det *Fyenske Militaire Bibliotheks* H.C. Andersen-bøger i samlingerne til *H.C. Andersens Hus*.

Den vanføre Henriette Hanck fandt ikke til låns, hvad hun søgte efter i 1838, men hendes lille gåtur gav os et indblik i Odenses biblioteker for 170 år siden. Hvad jeg finder overraskende, er den omstændighed, at der dengang var så stor en interesse i at tilgængeliggøre og almenføre viden i provinsbyen. Skønt bibliotekerne for at få dækket deres driftsomkostninger måtte drives via medlemskab eller simpel leje – altså via brugerbetaling – og nødvendigvis derigennem forhindrede de ubemidlede adgang til bøgerne (på nær *Borgerbiblioteket*, der gratis udlånte religiøs og moralsk opbyggende litteratur), så var den ædle hensigt dog den at almenføre videnstilgangen til gavn for samfund og stat – og tager man byens ind-

byggertal (9.000) i betragtning, var indsatsen imponerende og resultatet enormt. I dag kan vi prise os lykkelige over bibliotekerne i Odense. Mange af de informationer, som jeg har tilegnet mig og gjort nytte af i nærværende artikel, har jeg alene erhvervet via gratis lån af bøger fra *Odense Centralbibliotek* samt adgangen til arkiver i *Det Kongelige Bibliotek*. Derfor kan jeg i denne forbindelse ikke andet end ytre bekymring over, at der i

disse tider gøres tanker om – i centraliserings navn – at nedlægge nogle af de filialer til centralbiblioteket, som eksisterer i dag. Det ville være en stor skam at forhindre den umiddelbare og nære tilgang til bøger og opbyggelig viden – for også i dag er der mange børn og voksne, der, ligesom Henriette Hanck, ikke har kræfter til, ressourcer eller mulighed for at bevæge sig langt i deres søgen efter viden og information.

Noter

1. *Karen Brahes Bibliotek*, der ejes af Roskilde Kloster, blev heldigvis reddet fra sin truende undergang og befinder sig i dag på *Landsarkivet for Fyn*, hvor efterspurgte bind – efter indhentning af tilladelse – kan benyttes på arkivets læsesal. Det bragte Werlauff-citat er hentet fra Kalkar, p. 14.
2. *Odense Katedralskoles Bibliotek* er stadig et privatbibliotek – tilmed med sine 42.000 bind det største på Fyn.
3. *Fyens Stiftsbibliotek* blev i 1969 erhvervet af det daværende *Odense Universitets Bibliotek* og findes i dag opstillet separat i *Syddansk Universitetsbiblioteks* magasiner.
4. Kalkar, p. 47.
5. Kalkar, p. 44ff.
6. De citerede breve fra Høegh-Guldberg til Andersen, der desværre endnu ikke er transskriberet og publiceret i sammenhæng, befinder sig på *Det Kongelige Bibliotek, Den Collinske Manuskriptsamling VII*.
7. Carl Nielsen var ansat som militærmusiker ved 16. bataljons musikkorps fra den 1. november 1879 til og med 1883.

Litteraturhenvisninger

Andersen, H.C.:

H. C. Andersens Levnedsbog, udgivet ved H-Topsøe-Jensen, Schönberg, København, 1962.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, 99.4.

Bekker-Nielsen, Hans:

Fire fynske filologer: Rasmus Nyerup, Rasmus Rask, Niels Matthias Petersen, Carl Christian Rafn, Odense Universitet, 1982.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, Magasin, 89.5.

Dansk Biografisk Leksikon, grundlagt af C.F. Bricka, redigeret af P. Engelstoft, under medvirkning af Svend Dahl, Schultz, 1933-44.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, 99.26.

H. C. Andersens brevveksling med Henriette Hanck, ved Svend Larsen, Munksgaard, København, 1941-46.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Lokalhistorisk Bibliotek, 99.4.

Kalkar, Chr. H.:

Efterretninger om Odense Byes Bibliotheker, Odense, 1836.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, Magasin, 02.26.

Norwin, William:

Fyens Stifts Læseforening 1838-1908. Tilblivelse og Vækst gennem to Menneskealdrer, Udgivet af Foreningens Bestyrelse, Milo'ske Bogtrykkeri, Odense, 1908.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, Magasin, 02.4.

Odense bys historie. Mod bedre tider: Odense 1789-1868, af Poul Thestrup, Dorrit Andersen og Niels Oxenvad. Udgivet af Odense Kommune. I kommission hos Odense Universitetsforlag, 1986.

Placering: *Odense Centralbibliotek*, Hovedbiblioteket, 46.4.